SEMANTIC CLUSTERS OF SOCIO-POLITICAL VOCABULARY IN THE MEDIA

СЕМАНТИЧНІ КЛАСТЕРИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Svitlana Kalenyuk[1]
Viktoriya Zhelyazkova[2]

DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-069-8-6

Abstract. The detailed consideration of lexical processes, structuring of lexical units, study of neologization processes, selection of functional types of neolexes, their classification and systematization provoke the active development of modern linguistics. The purpose of the work is to identify thematic subgroups of socio-political vocabulary, to find out the structural-semantic and functional features of the neolexes of the analyzed vocabulary in the mass media of Mykolayiv region. The object of the work is the vocabulary of the mass media of Mykolayiv region. The subject of research is socio-political vocabulary, neolexes in the mass media space of Mykolayiv region.To solve the above problems used methods of linguistic research, the choice of which depends on the purpose, objectives and collected factual material: the method of observation and the method of continuous sampling (to identify tokens related to the socio-political layer, innovations in publications and broadcasting); method of comparison (to determine the neological nature of the studied units and features of the mass media of Mykolayiv region at the all-Ukrainian level); descriptive (for inventory and classification of empirical material); component analysis (from the study of word semantics), comparable (during the analysis of socio-political vocabulary of the period 2015–2018). In the article the basic modern classifications of social and political vocabulary of language of mass

[1] Candidate of Philology Sciences,
Associate Professor, Generel and Applied Linguistics Department,
V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University, Ukraine
[2] Candidate of Philology Sciences, Associate Professor,
Generel and Applied Linguistics Department,
V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University, Ukraine

© Svitlana Kalenyuk, Viktoriya Zhelyazkova

media are considered, the thematic subgroups of tokens of the Nikolaev mass media are analyzed, features of the offered classification are established. Having analyzed the most important thematic subgroups that have been identified in the course of working with factual material, the following thematic subgroups function in the mass media space of Mykolayiv region: nomenclature names in the language of mass media; names of departments, bodies in the structure of the state administrative apparatus; names of political parties, movements, ideological currents and their members; tokens of the military sphere; name of social processes of disorganization of public life. The active use of the names of political parties, movements, ideological currents and their members is observed during the election campaign. In our opinion, due to the negative attitude of the society to the political activity of the majority of the representatives of the People's Deputies of Ukraine, the affiliation of specific individuals to the respective parties has been silenced lately. But, of course, this subgroup of social and political vocabulary takes place and is actively reflected in the mass media, for example: poroshenkivci, election campaign, coalition government. Words that directly describe the life of society (spiritual life, cultural values, etc.) fully fill the pages of the media of various types, for example: patriotism, national symbols, street art, independence, unemployment, subsistence level. The nature of the information space is to respond quickly to what is happening in people's lives. That is why the vocabulary of the military thematic subgroup is most widely used, as the mass media reacts to the actual news worrying the Ukrainian society in general and Mykolayiv in particular. Other lexical spheres also actively function in mass media space of Mykolayiv region. Words to denote the most important political, economic, religious and other concepts form the basis for articles in newspapers and on the Internet.

1. Вступ

Питання оновлення мови мас-медіа нині є важливим як у теоретичному, так у практичному плані. Останнім часом їм присвячено наукові дослідження Є. А. Карпіловської, Л. В. Струганець, О. А. Стишова, М. І. Навальної, Т. А. Коць, Г. Б. Мінчак, Т. В. Стасюк, О. М. Турчак, Л. М. Архипенко, О. І. Андрейченко, О. А. Мітчук, В. В. Зайцевої, Л. Л. Михайленко, Д. В. Дергача, О. В. Ляхової, О. М. Лапінської та ін., що становлять особливий інтерес для нашої роботи.

Мова засобів масової інформації ще не стала предметом вивчення фундаментальних наукових студій, але цей напрямок активно розвивається. Сучасні ЗМІ (друковані видання, інтернет-сторінки, телебачення, радіо) посіли чільне місце у процесі передачі інформації. Зокрема на теренах Миколаївщини за останній час утворилось безліч нових редакцій, інформаційних агентств, що розповсюджують актуальні відомості про стан навколишнього середовища.

Актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення динаміки кількісних та якісних структурно-семантичних та функціонально-стилістичних змін у лексиці сучасної української мови, виявлення та оцінки мовних інновацій. У цьому плані надзвичайно актуальним є аналіз тематичних підгруп суспільно-політичної лексики та новотворів у мові засобів масової інформації Миколаївщини.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві здійснено аналіз активних лексико-семантичних процесів на матеріалі ЗМІ Миколаївщини. Особливість тематичного устрою суспільно-політичної лексики та процес поповнення лексичного запасу миколаївців шляхом запозичення нових слів із інформаційного простору заслуговує на увагу мовознавців.

У суспільстві існують, як правило, власні культурні та історичні надбання, норми та установи, є свої суб'єкти соціального спілкування – особа, сім'я, клас, група, нація, держава та інші.

Для лексичного вираження усіх суспільних реалій, українська мова має величезний словниковий запас. Найактивніше ним користується сучасна публіцистика, але водночас вона вносить у цей процес свої зміни, трансформує мовні звички українців, підлаштовує мову та мовлення під сучасні тенденції розвитку людства.

Відображення головних подій життя українців, зокрема миколаївців, є головною метою як ЗМІ на загальноукраїнському рівні, так на теренах Миколаївщини.

Розглянемо класифікації мовних одиниць суспільно-політичної лексики, запропоновані мовознавцями для того, щоб проаналізувати її підгрупи.

Л. Л. Михайленко у дисертації на тему «Динаміка суспільно-політичної лексики української мови кінця XX – початку XXI століття (на матеріалі мови українських ЗМІ)» говорить про те, що основні

концепти СПЛ віддзеркалюють уявлення мовного загалу про суспільно-політичну діяльність людей. Вони репрезентують усю суспільно-політичну лексику, оскільки демонструють вербальними засобами модель керуючих відносин суб'єкта та об'єкта влади. Концептуальні домінанти суспільно-політичної лексики мають важливе значення для всієї лексичної системи цієї галузі, оскільки людська свідомість виділяє, ідентифікує, розрізняє та групує предмети зовнішнього світу, що відображає за певними ознаками [4, с. 10].

Автор групує суспільно-політичну лексику у періодиці довкола таких концептів: 1) суспільство *(народ, електорат, суспільні настрої, населення і т. ін.)*; 2) держава *(державна адміністрація, влада, політичні сили, нинішня система і т. ін.)*; 3) політика *(політичний устрій, модель політичного життя, популістські прийоми і т. ін.)*; 4) економіка *(бізнес, інвестиційна кампанія, кризова яма і т. ін.)*; 5) право *(правова система, каральний орган, правове поле і т. ін.)*; 6) мораль *(політично заангажований, кар'єрні амбіції, соціальна справедливість і т. ін.)*; 7) військово-воєнна сфера *(український миротворець, військовослужбовець, Збройні сили України, цивільна місія і т. ін.)*; 8) міжнародні відносини *(європейський вектор розвитку, зовнішньополітична сфера, міждержавна політика і т. ін.)* [4, с. 13].

У статті «Політичні інновації в мові сучасних засобів масової інформації» Н. О. Яценко також пропонує власну класифікацію слів, що функціонують у рамках політичного дискурсу [72]. Зібраний у ході аналізу емпіричні дані аргументовано свідчать, що досліджувану групу лексики можна розподілити на декілька підгруп за сферами людського функціонування, звідки насамперед запозичено багато слів у політичне мовлення:

1. Слова власне політичної приналежності, а саме: а) номенклатурні назви: *прем'єр-міністр, президент, спікер*; б) відомств, органів і т. п.: *кабмінівська номенклатура, парламент, МОЗ, РНБОУ, МінНС, ДУСя;* в) технологічні (електоральні та суміжні) терміни: (політичний маркетинг і т. п.): *імпічмент, балотуватися, популізм, інавгурація, референдум, рейтинг, електорат, електоральний;* г) назви політичних рухів, партій, ідеологічних течій та їх учасників: *НУНС, «Фронт змін», УНСО, «тимошенківці», «кличкісти», «сині», «помаранчеві»;* ґ) жаргонізми політичної сфери: *мандат, кланово-олігархічна система, харизма, олігарх, харизматичний*.

2. Термінологічна система правової сфери, що вживається в суспільно-політичному дискурсі ЗМІ: *пролонгація, делівері, колізія, трансфер, агреман*.

3. Економічні терміни: *рефінансування, рекапіталізація, хеджування, дотаційність, тендер, своп*.

4. Релігійні терміни: *таліби, екуменізм, архонти, євангелізація*.

5. Технічні терміни, що мають велику суспільну значимість: *інтернет, інтернет-ресурси, інтернет-форум, грід-технології, драйвери.*

6. Філософські, соціологічні, культурологічні, лінгвістичні та психологічні терміни: *менталітет, параолімпіада, істеблішмент, популізм, тинейджер, хай-тек, спічрайтер* [2, с. 60].

Варто розглянути ще одну класифікацію суспільно-політичної лексики, що заслуговує на увагу у рамках нашого дослідження. У статті «Модерна політична лексика сучасних українських засобів масової інформації» Г. В. Шаповалова розглядає велику групу – номінативні словосполучення у лексиці медіапростору. Із загального об'єму авторка виділяє такі тематичні групи:

1. Стійкі словосполучення, що характеризують виборчу систему країни: *змішана система виборів, одномандатний виборчий округ, багатомандатний виборчий округ, мажоритарна система, прямі вибори, передвиборча кампанія, президентська виборча кампанія, парламентські вибори, парламентська коаліція*.

2. Стійкі словосполучення, що охоплюють сферу адміністративного управління, зокрема відображають роботу та внутрішню будову (структуру) парламенту, політичні інститути: *двопалатний парламент, опозиційний парламент, коаліційний уряд, політична партія, політичний блок, депутатський корпус, депутатська комісія, парламентська фракція, депутатська група, парламентська коаліція, парламентський комітет, парламентська більшість, вето Президента, подолання вето, депутатська недоторканність, недовіра уряду, конструктивна опозиція, Адміністрація Президента, Національний банк*.

3. Стійкі конструкції зі сфери суспільно-політичної лексики, що стосуються політичного курсу країни, її зовнішньої та внутрішньої політики, механізмів управління державою. Прикладами таких усталених виразів можуть служити словосполучення: *ринкові перетворення, адміністративна реформа, бюджетна реформа, консолідація демо-*

кратичних сил, розклад політичних сил, багатовекторність зовнішньої політики.

4. Орієнтація зовнішньої політики України на Європу, намагання налагодити, встановити тісні політичні й економічні зв'язки з європейськими країнами зумовили появу у мові ЗМІ ряду сталих словосполучень, що відображає цей процес: *євроатлантична інтеграція України, інтеграційні процеси, економічна інтеграція, інтеграція в європейські структури, світова спільнота*.

5. Словосполучення-терміни з галузі економіки. Докорінна зміна економічної системи держави, перехід України до ринкових відносин спричинили появу великої кількості лексичних новацій в економічній терміносистемі. Більшість із них не є вже вузькоспеціальними термінами, а увійшли у широкий вжиток, особливо у мові ЗМІ: *інвестиційний капітал, фінансовий обвал, валютний коридор, спільне підприємство, закрите акціонерне товариство, оптові ціни, пакет акцій, інвестиційний проект, акціонерне товариство, статутний фонд, регулювання цін, фінансова криза* тощо [12].

Кожна з цих класифікацій робить свої акценти на структуруванні лексики ЗМІ. Деякі елементи звичайно повторюються, але є моменти, що відрізняються та роблять доробки авторів унікальними та важливими у наукових колах. Особливо важливими вони є для нашого дослідження. Ми спробуємо знайти універсальну класифікацію, що відображатиме особливості лексики ЗМІ Миколаївщини.

2. Номенклатурні назви у мові ЗМІ

Номенклатурні назви – відповідні етикетки предметів та явищ. Номенклатура (від лат. nomenclatura) – розпис імен (перелік, список), поняття, що поширилось з XVI ст. у французькій мові, а з XVIII ст. – в англійській та ін. мовах європейського простору. Поширення цього терміну в науці пов'язують з класифікацією рослин шведського ботаніка К. Ліннея. На теренах України поняття номенклатура й термінологія почав розрізняти західноукраїнський природодослідник та мовознавець І. Г. Верхратський (1849–1919) – засновник дослідження й опрацювання української ботанічної номенклатури.

На новочасному етапі відсутній єдиний погляд на поняття номенклатура, не зосереджуються на цьому терміні й мовознавчі словники.

За «Словником іншомовних слів» С. П. Бибик, Г. М. Сюти (2006 р.), номенклатура – це 1) сукупність прийнятих для наукового вжитку назв, термінів, що застосовуються в тій чи іншій галузі знання; 2) перелік керівних посад, призначення на які належить до компетенції якого-небудь найвищого органу влади, а також працівники, призначені чи затверджені органами вищого рівня на якісь посади [6, с. 392].

До номенклатури дослідники зараховують: 1) назви загальних та спеціальних об'єктів певної сфери наук, техніки тощо (серійні марки автомобілів, верстатів, приладів, найменування підприємств, організацій, установ, географічні назви та назви рослин, тварин); 2) сукупність відносних символів, графічних позначок, що нерідко складаються з букв та цифр; 3) сукупність інтернаціональних (греко-латинських) назв на позначення видів та елементів у біології, хімії, медицині.

Номенклатурними назвами у політичному дискурсі за цими визначеннями варто вважати посади представників влади у державі. Цю категорію в класифікації яскраво підтверджено великою кількістю прикладів із миколаївських ЗМІ: *«Нам потрібна стійка більшість, щоб парламент і Президент працювали в унісон, щоб ті реформи, які ми запланували, ті законопроекти для реформування всіх сфер нашого життя, які вже підготовлені, були розглянуті та прийняті у найкоротші терміни»* [РП № 43 (3330), від 16–23.10.2017 р.]; *«Зараз ми бачимо перші кроки Президента по реалізації мирного плану перетворення країни»* [РП №43 (3330), від 16–23.10.2017 р.], «Рішенням спікера парламенту *стало здійснення необхідних заходів для продовження оренди баз у Криму і після 2017 року на взаємовигідних умовах Чорноморським флотом Російської Федерації*» [УП №42, 31.10.2018], *«Губернатор Миколаївської області висловив підтримку ідеї двопалатного парламенту»* [ОДТРК від 12.03.2015 р.], *«Капуста Маргарита Олександрівна – член Миколаївської обласної організації політичної партії «Фронт Змін»* [РП від 09.10.2015 р.], *«Голова фракції Олег Березюк повідомив, що «Самопоміч» буде наполягати на забороні участі у місцевих виборах політичних блоків»* [ОДТРК від 18.06.2015 р.], *«У свою чергу, голова обласної ради наголосив на тому, що сьогодні депутатський корпус дасть виключно погодження, остаточне рішення прийматиметься профільним міністерством»* [РП від 06.08.2015 р.], *«Капуста Маргарита Олександрівна – член Миколаївської обласної*

організації політичної партії «Фронт Змін» [УП №42, жовтень 2016 р.]. Таких прикладів ми знайшли дуже багато, фактично у кожному номері газети, або у щоденному оновленні інтернет-порталу Миколаївської обласної державної телерадіокомпанії наявні номенклатурні назви, оскільки це – необхідність.

Отже, для того, щоб описати певну подію, журналісти обов'язково повинні назвати осіб, які брали участь у ній. Відповідно, якщо ці особи займають певні посади, за загальними нормами їх необхідно назвати. Особливість цієї лексичної групи полягає у вичерпній інформативності. Читач отримує повну картину стосовно того, про кого йдеться, наскільки близько це стосується безпосередньо його. Саме тому ця категорія у класифікації суспільно-політичної лексики сучасних мас-медіа є надзвичайно поширеною.

3. Назви відомств, органів у структурі державного управлінського апарату

Поширеними у статтях та на інтернет-сторінках є назви установ, структурних підрозділів, тобто загалом відомств та органів, що регулюють діяльність у суспільно-політичній сфері життєдіяльності народу.

Ці поняття також характеризуються своєю універсальністю. Державна система таких установ передбачає ідентичність у кожній області нашої держави. Це означає, що у миколаївських ЗМІ звичайно ми знайдемо приклади цих назв, але усі вони притаманні мас-медійному простору на всеукраїнському рівні, наприклад: *«До чергової частини Врадіївського РВ УМВС України в Миколаївській області від жителя одного із селищ району надійшло повідомлення про постріли в населеному пункті»* [ОДТРК від 15.11.2016 р.]; *«Про це він сказав під час виїзного засідання Державної комісії з надзвичайних ситуацій у Запоріжжі»* [ОДТРК від 05.01.2015 р.]; *«Упродовж вихідних днів до УМВС України в Миколаївській області надійшло 506 заяв та повідомлень громадян про кримінальні правопорушення та інші події»* [ОДТРК від 06.01.2015 р.], *«Порядок передачі інформації до органів доходів і зборів по дротових або бездротових каналах зв'язку встановлюється органом доходів і зборів на базі технології, розробленої Національним банком України та погодженої центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику»* [РП від 08.01.2015 р.].

Отже, ця група слів із класифікації Н. О. Яценко також знаходить своє відображення у ЗМІ Миколаївщини. Ці слова є необхідними для опису загальної картини того, що відбувається у житті миколаївців. Опис офіційних зустрічей, посилання на державні установи, представників влади, організацій або інших структурних підрозділів вимагають залучення номенклатурних назв до активного вжитку. Неможливо уявити періодику без вжитку цієї актуальної тематичної підгрупи.

4. Найменування політичних партій, рухів, ідеологічних течій та їх учасників

Основним призначенням партії є політична освіта мас та надання цілеспрямованого й організованого характеру діям цих мас для захисту власних інтересів. Як свідчить історична практика, політичні партії у всіх країнах створювалися як інструмент боротьби за владу та перенесення інтересів різних ідейно-політичних течій у реальну політику держави. Звідси випливає головна мета їхньої діяльності – захист соціально-політичних інтересів певних груп населення. Саме заради реалізації цих інтересів ведеться боротьба за завоювання й утримання влади.

У сучасній Україні ідеї політичного плюралізму та багатопартійна політична система дістала своє закріплення на конституційному рівні, що виражається у визнанні права громадян на об'єднання в політичні партії та громадські організації. Політичні партії в Україні намагаються сприяти формуванню та вираженню політичної свободи громадян, беруть участь у виборах. Крім Конституції статус політичних партій в Україні закріплено в Законі України «Про об'єднання громадян», а також у виборчому законодавстві.

Наразі в Україні існує 262 чинні політичні партії. Таке їх різноманіття утворює конкуренцію і в лексичному плані. Для кожної з них повинна бути унікальна назва, що відображатиме сутність діяльності, амбіції, плани на майбутнє. Відповідно у словнику українців з'являються слова, що позначають людей, які належать до конкретних партій. Про партійну систему, ідеологічні рухи та їх учасників пишуть на шпальтах миколаївських газет, говорять на телебаченні та радіо, наприклад: «*Варто зазначити, що за головний фінансовий документ Миколаївщини голосувала навіть фракція КПУ»* [РП № 4 від 22.01.2015 р.]; *«Поро-*

шенківці відкрили громадську приймальню» [ОДТРК від 27.10.2017 р.]; «*Прокуратура відсуджує бомбосховище, що приватизував депутат-«бютівець»* [РП №4 від 22.01.2018 р.], «Представники БЮТу *й підконтрольних їм «НУНСівців утрималися від голосування тільки»* [УП, №195, жовтень, 2017 р.], «*Широкомасштабна роздача портфелів влади людям Литвина, дітям комуністів, ставленикам олігархів зробила шмат виконавчої влади роздутим, а систему – неповоротною»* [УП, №12, квітень 2017 р.], *«БЮТівці були і залишаються представниками політичної сили одного харизматичного лідера, котрий диктує свої правила гри»* [УП, №12, квітень 2018 р.], *«Я – прихильник того, що створюються виконкоми, і до рівня області депутати обираються за змішаною системою – мажоритарною та партійною, а до обласної ради депутати обираються виключно за списками партій»* [РП від 19.03.2016 р.], *«Інтерв'ю з кандидатом у народні депутати від партії «Блок Петра Порошенка» в 129-му одномандатному окрузі (Миколаїв, Миколаївська обл.) Олександром Жолобецьким»* [РП від 16.10.2017 р.] *«Відсоток набраних голосів ВО «Свобода» в багатомандатному виборчому окрузі до Миколаївської обласної ради становить 2,3%»* [ОДТРК від 27.05.2017 р.].

Періодичні видання та Інтернет дуже багато уваги приділяють політичній тематиці загалом. Статті відрізняються між собою порушуваними темами, глибиною дослідження питання, висвітленням цікавих подій або розглядом нагальних проблем. Саме для цього використано ґрунтовні лексеми політичного дискурсу, що допомагають проаналізувати подану інформацію чіткіше, правильніше, напр.: *«Для виборів депутатів сільських, селищних рад – зберігається діюча на сьогодні мажоритарна система відносної більшості в одномандатному виборчому окрузі»* [ОДТРК від 06.06.2017 р.], *«В період передвиборчої кампанії зацікавлені у прихильності електорату політичні сили надають різного роду правові послуги»* [РП від 10.03.2017 р.], *«Неодноразово я вказував на те, що під час президентської виборчої кампанії 2017 року гроші, виділені партією на її проведення, були вкрадені, вказував на осіб, які це зробили, надавав докази»* [РП від 23.07.2017 р.], *«Ще минулого року, після парламентських виборів, я написав звернення до Ю. В. Тимошенко»* [РП від 23.07.2015 р.], *«Коаліційний уряд може цілком нормально працювати, а місця в ньому варто поділити у відпо-*

відності з голосами, набраними партією на парламентських виборах» [РП від 19.10.2016 р.], *«Усі депутатські комісії на своїх засіданнях висловилися за пролонгацію контракту з В. І. Бєлінським: одна комісія – на рік, інші – на три роки»* [РП від 09.04.2015 р.], *«Ерік Григорян подав заяву про вихід із парламентської фракції ВО «Батьківщина» в Миколаївській облраді»* [РП від 23.07.2017 р.], *«Наразі ж депутатська група «Миколаївщина» існує не тільки на папері»* [РП від 04.06.2017 р.], *«Глава держави висловив сподівання, що конституційна парламентська більшість підтримає законопроект»* [РП від 09.07.2015 р.], *«Ігор Курус, перший заступник голови Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, 21 січня на брифінгу для журналістів зробив заяву щодо намірів Верховної ради подолати вето Президента на законопроект «Про внесення змін до закону «Про національну раду України з питань телебачення і радіомовлення»* [ОДТРК від 21.01.2016 р.], *«За самим зауваженням лідера БЮТ, це є п'ятою спробою похитнути її депутатську недоторканість, але вона буде такою ж безуспішною, як і попередні»* [ОДТРК від 27.05.2016 р.], *«Партія «Сильна Україна» робить наголос на радикальних економічних реформах, тож доцільно вважати, що саме вона стане конструктивною опозицією»* [ОДТРК від 12.09.2016 р.], *«Автор аналізує процес створення парламентської коаліції»* [ОДТРК від 20.02.2015 р.].

Отже, активний вжиток назв політичних партій, рухів, ідеологічних течій та їх учасників спостерігаємо у період передвиборчої кампанії. На нашу думку, у зв'язку з негативним ставленням суспільства до політичної діяльності більшості представників народних депутатів України, останнім часом замовчують приналежність конкретних особистостей до відповідних партій. Але, звичайно, ця підгрупа суспільно-політичної лексики має місце та активно відображена у миколаївських мас-медіа.

5. Лексеми військово-воєнної сфери

Особливо актуальною сьогодні, на жаль, у всіх ЗМІ є тема військово-воєнної діяльності на території України.

Ми живемо в епоху народження нової країни. Революція гідності, анексія Криму та збройний конфлікт на Донбасі змінили Україну та кожного з нас. Пройшов рік перших реальних перемог у євроінтеграції та народження сильного громадянського суспільства.

Наші дні – це час становлення нової Незалежності України, заради якої героїчно гинуть люди. Сьогодні на нашій землі палає вогонь, всі ресурси держави спрямовано на припинення конфлікту й повернення до нормального життя.

Представники сучасної влади роблять рішучі кроки, але за все це встановлюється надто велика ціна. Насамперед люди беруть зброю заради відновлення миру. Заради того, щоб будувати своє майбутнє на власній землі.

Із кінця 2013 року та до сьогодні український народ пережив надзвичайно багато жахливих, доленосних подій – це диктаторські закони, розгін Майдану, формування нової влади, анексія Криму, початок війни на Донбасі, вторгнення Росії та трагедія під Іловайськом, авіакатастрофа малайзійського боїнга, вибори президента України та Мінські домовленості, підписання угоди про асоціацію з ЄС, обвал гривні, міжнародні санкції проти Росії, вибори в Раду та іноземці у Кабміні тощо. Цей список можна продовжувати безмежно довго, оскільки українці переживають нові часи, відчувають нові емоції, намагаються затамувати біль втрат єднанням та патріотичністю.

Кожна із цих подій знайшла своє відображення в словниковому запасі української мови. Актуалізувалися слова, що не вживались у мирний час, з'явились нові, в яких була потреба для найменування процесів, явищ, подій.

Миколаївський медіа простір зображає події як всеукраїнського рівня, так і ті, що стосуються безпосередньо жителів міста та області.

У цій тематичній групі виділяємо підгрупи. Перша з них – особи, які представляють командування армією, військовослужбовців або осіб, які безпосередньо стосуються військової справи. Розглянемо приклади: *«Зустрічати «кіборгів» прийшло близько сотні їх близьких та рідних, а також кілька десятків автомайданівців»* [ОДТРК від 05.12.2015 р.]; *«Воїни, які стоять сьогодні на захисті нашої країни, – кіборги, водії бронетехніки, десантники, інженери, працівники тилу, хлопці, які несуть службу на передовій та блокпостах, – передають вітання Україні, землякам, рідним, коханим та побратимам»* [ОДТРК від 015.12.2016 р.]; *«Воїни, які стоять сьогодні на захисті нашої країни, – кіборги, водії бронетехніки, десантники, інженери, працівники тилу, хлопці, які несуть службу на передовій та блокпостах, –*

передають вітання Україні, землякам, рідним, коханим та побратимам» [ОДТРК від 15.12.2015 р.]; *«Порядок денний робочої наради передбачав обговорення у відкритому режимі актуальних проблем щодо реалізації заходів, спрямованих на підтримку учасників антитерористичної операції та пошук оптимальних шляхів їх вирішення»* [РП № 47, від 20.11.2016 р.]. Звання «учасника антитерористичної операції» сьогодні отримують всі військовослужбовці, які у період служби опинились у зоні проведення бойових дій. Кожна із цих подій знайшла своє відображення в словниковому запасі української мови. Актуалізувалися слова, що не вживались у мирний час, з'явились нові, в яких була потреба для найменування процесів, явищ, подій.

Миколаївський медіа простір зображає події як всеукраїнського рівня, так і ті, що стосуються безпосередньо жителів міста та області.

У цій тематичній групі виділяємо підгрупи. Перша з них – особи, які представляють командування армією, військовослужбовців або осіб, які безпосередньо стосуються військової справи. Розглянемо приклади: *«Зустрічати «кіборгів» прийшло близько сотні їх близьких та рідних, а також кілька десятків автомайданівців»* [ОДТРК від 05.12.2015 р.]; *«Конфлікт в Україні буде тривати доти, доки українська влада не домовиться з проросійськими бойовиками-сепаратистами в Донецькій і Луганській областях»* [ОДТРК від 09.02.2015 р.].

Наступна підгрупа охоплює поняття довкола концепту «війна» – це саме слово війна, й лексеми, що описують його з різних сторін, наприклад: концепт «війна» *«По-перше, потрібно зупинити війну будь-якою ціною, з розумінням того, що в ній переможців не буде»* [ОДТРК від 05.12.2016 р.]; загальні військові поняття *«Необхідно захистити наших вояків та зміцнити армію, розібратися в причинах братовбивства та запровадити на законодавчому рівні забезпечення миру, спокою і стабільності на сході держави»* [ОДТРК від 19.03.2015 р.]; *«За минулу добу в зоні АТО було зафіксовано 13 обстрілів наших позицій»* [ОДТРК від 09.02.2015 р.]; *«Його заклик: «Мир землі і людям!» усі схвально зустріли, а особливо – біженці зі сходу»* [РП №41 від 02–09.10.2016 р.].

Отже, ілюстрація військово-воєнної сфери у ЗМІ Миколаївщини сьогодні набирає потужних масштабів, зважаючи на події, що відбуваються. Оскільки засоби масової інформації найперше характеризуються оперативністю подання інформації, їх обов'язок своєчасно по-

відомляти про воєнну ситуацію на Сході країни, роль миколаївських військовослужбовців у проведенні антитерористичної операції та інформувати про останні новини цієї сфери.

6. Найменування соціальних процесів дезорганізації суспільного життя

Слів, що належать до суспільно-політичної лексики та обслуговують різні сфери існує дуже багато.

Концепт «суспільство» з політичним акцентом сьогодні асоціюється у людей з проявою патріотизму, народним єднанням, демонстрацією власне українського, возвеличенням народного надбання. Розглянемо детальніше: *«Патріотизм і свою любов до рідного краю демонстрували того дня усі – від малого до старого»* [РП № 42 від 09–16.10.2016 р.]; *«Національна символіка, вишиванки, патріотичні пісні, караоке. Чого лишень вартий молодіжний стріт-арт»* [РП № 42 від 09–16.10.2014 р.]; *«Це дає нам сили для боротьби за незалежність та цілісність України»* [РП №41 від 02–09.10.2015 р.].

В економічній лексиці чітко простежуємо як позитивні, так і негативні мовні одиниці, що пояснюється нестабільною ситуацією, наприклад: *«Бачачи, як життя моїх земляків з кожним роком погіршується, як розвалюється економіка, як росте безробіття і зубожіє народ, я зрозумів, що з таким багажем негативу неможливо далі жити»* [РП (№37 (3324), від 11.09.2015 р.]; *«Тому головне завдання влади – запустити економіку. І всі реформи, започатковані зараз, спрямовані саме на це», – зауважив він»* [ОДТРК від 20.03.2017 р.]; *«Новим етапом розвитку спільного підприємства стало налагодження випуску зернозбиральних комбайнів «Полісся»* [УП, № 40, 17.10.2016 р.], *«За цей короткий час, відведений на зведення нового елеваторного комплексу, було освоєно 192 млн. грн. інвестиційного капіталу»* [РП від 19.10.2016 р.], *«Сучасний мислитель Дмитро Кремінь, тим не менше, пропонує у високосному році, непрості для нас часи, і поряд зі світовим фінансовим обвалом еліта нації зіткнеться з іншими викликами часу»* [РП від 31.01.2015 р.], *«Новий валютний коридор для гривні вже за два тижні може встановити Національний банк»* [ОДТРК від 26.05.2015 р.], *«Новим етапом розвитку спільного підприємства стало налагодження випуску зернозбиральних комбайнів «Полісся»*

[РП від 20.09.2015 р.], *«Голова правління сільськогосподарського закритого акціонерного товариства «Добробут» Братського району Олександр Мезнік зустрів нашу редакційну бригаду на порозі офісу свого підприємства»* [РП від 16.10.2016 р.], *«Як наслідок – оптова ціна впала до 30-50 копійок за кілограм, що означало нерентабельність реалізації продукції»* [РП від 21.12.2016 р.], *«Контрольний пакет акцій компанії належить групі українського бізнесмена Ріната Ахметова «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ)»* [ОДТРК від 28.07.2015 р.], *«Відзначимо, що компанія вже реалізувала інвестиційний проект, побудувавши в порту зерновий термінал вартістю 100 мільйонів доларів»* [ОДТРК від 11.10.2016 р.], *«Фінансова криза, падіння національної валюти, ситуація на сході України позначилися на деяких статтях бюджету 2015 року»* [РП від 05.02.2017 р.]. У період, коли населення і держава загалом переживають скрутні матеріальні часи, коли звідусіль линуть слова, що характеризують фінансову кризу, економічні питання у різній мірі цікавлять усіх людей. Тому дедалі частіше публіцистика звертається до питань організації господарства, при цьому оперуючи відповідною лексикою.

Журналісти регулярно порушують релігійні теми в інформаційному просторі. Часто зустрічаємо привітання із християнськими святами, у студії на інтерв'ю запрошують служителів церков, які у такі складні часи намагаються донести суспільству основи взаєморозуміння між людьми. Газети, телебачення та радіо постійно використовують лексику релігійної підгрупи: *«14 жовтня ми відзначаємо одне із найдавніших християнських свят – день Покрови Пресвятої Богородиці. З давніх-давен козаки вважали Божу Матір своєю покровителькою та заступницею»* [РП № 41 (3328), від 2–9.10.2016 р]; *«Я готовий відроджувати християнську духовність, бо саме з цього починається наш народ. Будемо мати віру – матимемо й достатки, бо лише тому Бог дає, хто готовий на самопожертву заради іншого»* [РП № 37(3324), від 11.09.2016 р.], *«Цілком логічно, євангелізація суспільства є головним завданням священика й поза межами храму»* [УП, № 31, 28.08.2015 р.], *«Цілком логічно, євангелізація суспільства є головним завданням священика й поза межами храму»* [РП від 27.01.2016 р.].

Ретельно розглянувши кожну класифікацію, ми дійшли висновку, що миколаївські ЗМІ поєднують усі розглянуті. Деякі елементи, такі

як технічні, філософські, культурологічні, лінгвістичні та психологічні терміни, звичайно представлені, але не настільки, щоб виділяти їх у окремі підгрупи суспільно-політичної лексики.

Отже, працюючи над науковим дослідженням, ми систематизували теоретичні знання щодо понять суспільно-політичної лексики, неологізму, його функціональних особливостей. Завдяки отриманим результатам відзначили, що зміни у словниковому складі української мови пов'язані з різними сферами суспільної діяльності (матеріальне виробництво, науково-технічний прогрес, зміни в соціальній та політичній структурі суспільства, духовні та культурні цінності народу).

Суспільно-політична лексика для ЗМІ, зокрема миколаївських, – це основа, на якій будується загальний інформаційний простір. Вона має на меті доступним чином передавати, популяризувати інформацію про досягнення науки, технічні новинки, а також про суспільні та економічні проблеми. Слова, що становлять основу публіцистичного стилю найширше використовуються у повсякденному житті, також вони дають своєчасну оцінку, характеристику мовній картині окремої території або особистості.

У працях українських та іноземних мовознавців розглянуто питання оновлення мови з різних сторін. Змінюються погляди стосовно актуальності наявних класифікацій суспільно-політичної лексики. На сьогодні маємо багато підходів до вивчення як самого поняття «неологізм», так його різновидів.

Мова ЗМІ має особливий характер. Тут можемо розглядати фактори впливу на лексику загалом, стилістичні особливості, що відображено у статтях. Мова мас-медіа має певні етапи становлення, аудиторію, враховує уподобання, смаки реципієнтів, відображає актуальні події, що тягне за собою використання «актуальних неологізмів». Тому, у мові газет, журналів, телебачення, радіо спостерігаємо появу найбільшої кількості сучасних нових слів, оскільки це доступний засіб отримання інформації для широкого загалу.

Усі неолексеми зі статей чи ефірного мовлення, представлених у ЗМІ Миколаївщини, розподілили на найбільш репрезентовані групи за семантичним, тематичним принципом. Мовні інновації наявні у таких сферах: економіка, релігія, наука та виробництво, політика.

Сфера економічної лексики має значне поширення у миколаївських засобах масової інформації. У кожному із аналізованих джерел виявили неолексеми на позначення нових або незнайомих широкому загалу понять, предметів. Усі вони позначають нові економічні поняття, явища, події, пов'язані з грошовим обігом, банківською діяльністю тощо. Загалом, лексика, що засвідчує матеріальний стан миколаївців не відрізняється від неолексем, що з'являються в загальноукраїнському економічному просторі, але окремі нові поняття зрозумілі лише на досліджуваній території, напр.: *роздержавлення, спонсор, ф'ючерс, грошопровід*.

Поповнення релігійної тематичної групи (конфесійна лексика) проходить у процесі розширення пізнавальної діяльності особистості, коли вона намагається охопити усі повідомлення про світові релігії, культи. Повсякденний словник новочасної мови українців відображає філософські думки, прагнення глибше пояснити сенс життя та духовний світ людини, напр.: *дзен-буддизм, гуру, слововірець*. Мас-медіа Миколаївщини відбивають процеси, що відбуваються на державному рівні.

Рухливий суспільний, науковий, технічний процеси зумовлюють постійне виникнення нових понять, термінів. Це відображається у науково-технічній та виробничо-професійній групі інновацій в українській мові. У наш повсякденний словник вливаються неолексеми, без яких неможливо пройти етап номінації та адаптації для конкретного явища, предмета. На сторінках газет або у радіо-, телеефірі Миколаївщини відображено сучасні неологізми, напр.: *суїцидологія, іміджологія, електропед, фітогормони*.

Політична сфера – це постійні динамічні процеси, що змінюють життя суспільства. Дії українських політиків на різних рівнях мають свій відбиток у повсякденності. Ці зміни чітко відображено в мові. Поява значної кількості лексем спостерігається у період активних суспільно-політичних дій людей певної країни. Деякі нові слова ще офіційно не зафіксовані, але невдовзі вони невідворотно поповнять сучасну українську літературну мову, напр.: *ново незалежний, підмандатний, небесна сотня, тітушки, євромайданівці*. Адже засоби масової інформації – це мобільний засіб продукування, збереження та відтворення нових понять, явищ, подій сучасності.

7. Висновки

Ми проаналізували найвагоміші тематичні підгрупи, що виділились у ході роботи з фактичним матеріалом. У мас-медійному просторі Миколаївщини функціонують такі тематичні підгрупи суспільно-політичної лексики: номенклатурні назви у мові ЗМІ; назви відомств, органів у структурі державного управлінського апарату; найменування політичних партій, рухів, ідеологічних течій та їх учасників; лексеми військово-воєнної сфери; найменування соціальних процесів дезорганізації суспільного життя.

Фактично у кожному номері газети, або у щоденному оновленні інтернет-порталу Миколаївської обласної державної телерадіокомпанії наявні номенклатурні назви, оскільки це – необхідність. Для того, щоб описати певну подію, журналісти обов'язково повинні назвати осіб, які брали участь у ній. Відповідно, якщо ці особи займають певні посади, за загальними нормами їх необхідно назвати. Особливість цієї лексичної групи полягає у вичерпній інформативності, напр.: *речник, заступник директора Департаменту соціального захисту населення Миколаївської облдержадміністрації, заступник прокурора Заводського району, Спікер парламенту*.

Назви відомств та органів також є необхідними для опису загальної картини того, що відбувається у житті миколаївців. Ми проаналізували велику кількість наявних прикладів цієї підгрупи, напр.: *Вознесенський МВ УМВС України в Миколаївській області, Національний банк України*.

Ілюстрація військово-воєнної сфери у ЗМІ Миколаївщини сьогодні набирає потужних масштабів, зважаючи на події, що відбуваються. Оскільки засоби масової інформації найперше характеризуються оперативністю подання інформації, їх обов'язок своєчасно повідомляти про воєнну ситуацію на Сході країни, роль миколаївських військовослужбовців у проведенні антитерористичної операції та інформувати про останні новини цієї сфери, напр.: *водії бронетехніки, кіборги, бойовики-сепаратисти, учасники антитерористичної операції, братовбивство, літак-безпілотник*.

Ми дослідили функціонування суспільно-політичної лексики та появу універбатів у миколаївських ЗМІ, але цей процес не зупиняється, тому фактичний матеріал знову з'являється, що невдовзі зумовить продовження та розширення досліджень такого типу.

Список літератури:

1. Бурячок А. А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов. Київ : Наукова думка, 1983. 225 с.

2. Кудрявцева Л. О. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*. Київ : Інститут української мови НАН України, 2005. № 1. С. 58–66.

3. Миколаївська обласна державна телерадіокомпанія. URL: http://vnikolaeve.info

4. Михайленко Л. Л. Динаміка суспільно-політичної лексики української мови кінця XX – початку XXI століття (на матеріалі мови українських ЗМІ) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ : Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України, 2009. 19 с.

5. Рідне Прибужжя : газета Миколаївської обласної ради. Миколаївська обласна рада ; голов. ред. Т. М. Фабрикова. 1991. Миколаїв : Миколаївська обласна друкарня, 2015–2018 рр. – виходить щочетверга.

6. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко ; Худож.-оформлювач Б. П. Бублик. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.

7. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.

8. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови XX ст. Тернопіль : Астон, 2002. 351 с.

9. Сулима М. Мова української газети. *Червона преса*. 1927. № 3–4. С. 8–11.

10. Український Південь : загальноукраїнський тижневик Миколаївської обласної організації Народного руху України. Миколаївська обласна організація Народного руху України ; голов. ред. Юрій Діденко. 2015–2018 рр.

11. Фортуна : газета Миколаївського обласного центру зайнятості. Миколаївський обласний центр зайнятості. Миколаїв : ПГО «Літопис». 2015–2018 рр.

12. Шаповалова Г. В. Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціонально-лінгвістичні аспекти) : дис. … канд. філол. наук : 10.01.08. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003. URL: http://disser.com.ua/content/31650.html – Назва з екрана.

13. Яценко Н. О. Політичні інновації в мові сучасних засобів масової інформації. *Наукові праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* Вип. 20. Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2009. С. 777–779.

References:

1. Buryachok A. A. (1983) *Formuvannya spilnoho fondu sotsialno-politychnoyi leksyky skhidnoslovyanskykh mov* [Formation of a common fund of socio-political vocabulary of East Slavic languages]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)

2. Kudryavtseva L. O. (2005) Suchasni aspekty doslidzhennya mas-mediynoho dyskursu: ekspresiya – vplyv – manipulyatsiya [Modern aspects of the study of mass discourse: expression – influence – manipulation]. *Linguistics*, no. 1, pp. 58–66.

3. Mykolaiv Regional State Television and Radio Company. URL: http://vnikolaeve.info/

4. Mykhaylenko L. L. (2019) *Dynamics of socio-political vocabulary of the Ukrainian language of the end of the XX – beginning of the XXI century (on the material of the language of the Ukrainian mass media)* [Dynamics of socio-political vocabulary of the Ukrainian language of the late XX – early XXI century (based on the language of the Ukrainian media)] (PhD Thesis), Kyiv: Inst. of Linguistics named after. O.O Potebnya NAS of Ukraine. (in Ukrainian)

5. Ridne Pribuzhzhya: the newspaper of the Nikolaev regional council (1991) Mykolayiv Regional Council ; ed. T. M. Fabrikova. Mykolayiv: Mykolayiv Regional Printing House, 2015–2018. (in Ukrainian)

6. Yermolenko S. Ya. (2006) *Slovnyk inshomovnykh sliv: tlumachennya, slovotvorennya ta slovovzhyvannya* [Dictionary of foreign words: interpretation, word formation and word usage]. Kharkiv: Folio, 623 p. (in Ukrainian)

7. Styshov O. A. (2003) *Ukrayinska leksyka kintsya XX stolittya (na materiali movy zasobiv masovoyi informatsiyi)* [Ukrainian vocabulary of the late twentieth century (on the material of the language of the media)]. Kyiv: KNLU, 388 p. (in Ukrainian)

8. Struhanets L. (2002) *Dynamika leksychnykh norm ukrayins'koyi literaturnoyi movy XX st.* [Dynamics of lexical norms of the Ukrainian literary language of the XX century]. Ternopil: Aston, 351 p. (in Ukrainian)

9. Sulima M. (1927) Mova ukrayinskoyi hazety [The language of the Ukrainian newspaper]. *Red press*, no. 3–4, pp. 8–11.

10. Ukrayinskyy Pivden: All-Ukrainian weekly of the Mykolayiv regional organization of the People's Movement of Ukraine. Mykolayiv Regional Organization of the People's Movement of Ukraine ; ed. Yuriy Didenko. 2015–2018. (in Ukrainian)

11. Fortuna: the newspaper of the Mykilayiv regional employment center. Mykolayiv: PGO «Litopys», 2013–2015. (in Ukrainian)

12. Shapovalova G. V. (2003) *Innovatsiyni protsesy v suchasnomu mediateksti (funktsionalno-linhvistychni aspekty)* [Innovative processes in modern media text (functional-linguistic aspects] (PhD Thesis), Kyiv: Taras Shevchenko Kyiv National University. URL: http://disser.com.ua/content/31650.html (in Ukrainian)

13. Yatsenko N. O. (2009) Politychni innovatsiyi v movi suchasnykh zasobiv masovoyi informatsiyi [Political innovations in the language of modern media]. *Scientific works of Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University.* Philological sciences. Kamianets-Podilskyi: «Axiom», issue 20, pp. 777–779.